

**„Emlékszel, ezt éltük át együtt, és nem akarunk egymásnak rosszat”
Gyűlölet, kiengesztelődés, közösségfejlesztés –
interjú Dani Eszter református lelképásztorral**

Hogyan kapcsolódtál bele a cigánymisszióba, és hogyan került látóteredbe a megbékélés témaköre? Hol látod ennek a helyét az egyház életében és szolgálatában?

A cigánymisszióba kárpátaljai szolgálatom során keveredtem bele, ahol 1993 és 2002 között szolgáltam. Kárpátalján akkor ébredés volt, tehát ez egy rendkívüli időszak volt. Voltak olyan „felébredt” testvérek, főleg gyülekezeti tagok és nem lelkészek, akik cigányok között kezdtek el munkálkodni. A cigányok mindenütt szegregáltan élnek a települések peremén. Munkács központjában egy háromezer fős cigánytelep van, amit Kárpátalján „cigánytábornak” hívnak. Ezek a gyülekezeti tagok nagyon érdekesen kapták az elhívást Istentől, hogy menjenek a cigányok közé, és volt, ahol nagyon nagy ellenállást kellett Istennek leküzdeni, mivel nagy a feszültség a többségi társadalom – még ha konkrétan nem is többségi társadalomról beszélünk, hiszen a magyarok eleve kisebbségben vannak – és a magyarul beszélő cigány közösség között. Ezek a laikus testvérek engem találtak még, és én kezdtem el sorban a gyülekezeteikbe járni, így a cigányok között is elindult az ébredés. Voltak olyan falvak, ahol ha bementem a táborba, hármat dudáltam, és összegyűlt a gyülekezet, és mivel legtöbbször otthon voltak munka nélkül, így istentiszteletet is tartottunk. A magyar közösségek és gyülekezetek nem igazán fogadták be őket, egyszerűen kinézték őket maguk közül, nem szívesen úrvacsoráztak velük együtt, ami elég megalázó volt, így idővel ezek a gyülekezetek holland segítséggel elkezdtek saját templomokat építeni.

Enn az idő tájt került Munkácsra Tomes Attila cigánymissziós munkatársnak, akivel együtt összehívtuk a laikus testvéreket és a cigányvezetőket, hogy megfogalmazzák, mit is szeretnének. Ebből az egyeztetésből három dolog derült ki: egyfelől a vezetők szerettek volna rendszeresen találkozni, szerették volna, ha valamiféle képzést nyújtunk nekik. A gyülekezetek is szerettek volna rendszeresen találkozni egymással, aminek köszönhetően csendesnapokat szerveztünk nekik – bár ezek inkább „hangos-ünneplős” napok voltak –, és végül szerették volna, ha a gyerekeknek is lehetősége lenne valamilyen táborozásra. Ez utóbbit sikerült is megszerveznünk, elkértük az egyházkerülettől a Csonkapapiban lévő akkor megkapott határőrépületet, felújítottuk, és ott éveken keresztül cigánygyerekek számára tartottunk táborozó heteket, amelyek mind a mai napig folytatódnak. Tehát ez volt az én első érintkezésem a cigánymisszióval. Bekapcsolódhattam a kárpátaljai ébredésen belül a cigányközösségek között zajló ébredésbe. Jómagam egyetlen helyen sem hoztam létre cigánygyülekezetet, hanem mindig beszálltam azon munkatársak mellé, akik már korábban elkezdtek ezt a szolgálatot, és valami segítségre volt szükségük, vagy konkrétan lelkészre volt szükségük, aki egyszer-egyszer palástban is hirdeti Isten igéjét. Bár nem igazán emlékszem rá, hogy valaha is szolgáltam-e palástban, általában civilben voltam. A cigányoknál a palást nem volt fontos tényező. Sőt, klasszikus értelemben nem is prédikáltam, a

prédikáció inkább beszélgetés volt, interaktív istentiszteleteket tartottam, ha pedig ugyanazt az ígét vittem, amit egyébként a magyar gyülekezetbe, akkor is teljesen máshogy építettem fel, máshogy bontottam ki az üzenetet, sokkal több példát használtam, és valós kérdéseket tettem fel, amelyekre ők válaszoltak – ezekből alakult ki egy nagyon jó beszélgetés, rengeteg énekléssel. És hozzá kell tennem: sajátos tapasztalásokkal is. Hiszen a cigányok ott a közösség előtt éltek az életüket, a bukásaik – a feleségeik megcsalásától kezdve a visszas esetekig, az alkoholizmusig – mindenki szeme láttára történnek, mindenki tudja, mindenki látja, és az istentiszteleteinken gyakran megesett, hogy közösségi bűnvallások hangzottak el. Persze, ez a mi kegyességünkben nem megszokott dolog...

Egy másik fontos tapasztalás volt számomra a betegséggel szembeni tehetetlenség. Dobronyban Gizi néni rendszeresen vitte orvoshoz, elkísérte a kórházba őket, stb. Ez nagyon fontos alap volt, hogy az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésüket segítsük. Amikor először mentem ebbe a táborba, akkor a körülbelül háromszáz fős cigánytelepen összesen négy ember volt negyven év felett, hárman voltak negyven és ötven között, és volt egy hetvenhárom éves néni. Tehát ötven év fölött már csak egy ember volt. Engem ez egyszerűen sokkolt. Már csak azért is, mert egyszerre láttam ezt és a csillogó szemű kis apró gyerekeket, gyönyörű cigánygyerekeket, akik tele voltak étellel, és akkor látod, hogy negyven éves korukra ebben a környezetben az emberek gyakorlatilag meghalnak. Kiderült, hogy a lakosság fele tbc-s, rengetegen szenvednek gyomor bajoktól és asztmától. Gizi néni folyamatosan asztmapipákat szerzett, és elvitte ezeket nekik. Az ő törődése önmagában is nagy szolgálat volt. Vitt nekik ruhát, megkérte, hogy vegyék ezt fel a másnapi kivizsgáláshoz, elvitte őket az orvoshoz, ő maga beszélt az orvossal. Nagyjából úgy viselkedett, mint egy szülő, mert ha az orvos rákiabál egyik vagy másik cigányra, vagy nem éppen udvarias módon szól neki, a beteg, mivel eleve szűk szókincse van, nem érti, mit is akar vele közölni az orvos, nem mer visszakérdezni, nincs pénze, amivel kiválthatná a gyógyszert. Olyan betegségekbe haltak bele, amibe egyáltalán nem kellett volna – még Ukrajnában sem, mivel nem jutottak orvosi segítséghez. Gizi néninek ez nagyon fontos szolgálata volt: kiváltotta a gyógyszert, ha beutalták őket a kórházba, bemenet velük, elkísérte őket a kivizsgálásokra, rábeszélte őket, hogy feküdjenek be, ha be kellett feküdni. Azóta a helyzet sokat javult, idővel a kormány egyes intézkedései is segítettek ezt: például a tbc-s betegeknek ingyen adtak gyógyszert, ami hatalmas előrelépés volt.

A kilencvenes években tehát egyszerre volt előttünk ez a hatalmas nyomor, ezzel egyidőben pedig az ébredés, aminek folytán gyakran tapasztaltuk meg, hogy például imádkoztunk betegekért, és azok meggyógyultak. Istenhez kiáltottunk a nyomorúságban, és Isten az Ő országának jeleit egyszerűen megmutatta közöttünk. Viszont a magyar falvak lakossága és a cigány közösségek között erős volt a feszültség. Én pedig tényleg hiszem azt, hogy az Isten országában ezeknek a válaszfalaknak le kellene omlaniuk, pontosabban Isten országában ezek a válaszfalak le is omlanak, éppen ezért a gyülekezeteinkben is le kellene bontani őket. Az mindig szükségmegoldás, amikor a szegregátumokban külön cigánygyülekezetet hozunk létre, és építünk nekik templo-

mot – ez arra a nyomorúságra reflektál, hogy egyszerűen a magyar közösségek nem befogadóak, és nem tudják megélni Krisztusnak azt az elfogadó, befogadó szeretetét, amivel ennek a peremen lévő és élő közösségnek az identitását, a Krisztusban nyert új életét meg tudják erősíteni. Mintha egy akadálypályán kellene keresztülmenniük: ezek a tényleges nyomornegyedből érkező cigányok már eleve zavarban vannak azzal, hogy hogyan öltözzenek fel, hogyan lépjenek be a (magyar) templomokba, de hogyan ott nem a maximális elfogadást és szeretetet, hanem rosszálló tekinteteket, gyanús méregetéseket tapasztalnak, meg a táskájukhoz nyúló emberekkel találkoznak, akik félnek, hogy majd lopni fognak tőlük – akkor hatalmas akadályba ütköznek. Ha a magyar református közösségeinkben megvan ez a fajta szűklátókörűség és nem krisztusi lelkület, akkor nincs mit tenni: az adott szegregátumban kell a cigányközösségben megszólaltatni az evangéliumot, és megtérésre hívni őket. Ott bemehet mezítláb, bemehetnek ugyanabban a ruhában, amelyben egyébként járnak, ott azzal a dinamikával élhetik meg a hitet, amelyben egyébként élnek, ott dinamikusán énekelhetnek, beleénekelhetik a fájdalmukat, a bánatukat, az örömeiket és mindenüket az énekbe, ott a közösségi bűnvallásnak is helye van. Tehát olyan gyülekezeti életet élhetnek, amely az ő adottságaiknak és kultúrájuknak a legmegfelelőbb.

Mindig törekedtem viszont arra, hogy a két közösséget összekössük. Munkácson például mindennap volt reggeli vagy esti áhítat, ahol negyvenen, hatvanan, nyolcvanán összegyűltek a magyar gyülekezetben, és ezeken a cigány munkatársképző alkalmakon mindig megkértem a cigánytestvéreket, hogy tegyenek bizonytságot. És a cigány hívó emberek bizonytságtételeit bizony a nem cigány magyarok sokszor megkönnyezték. Volt olyan boltvezető, aki odajött hozzám sírva bocsánatot kérni azért, amit ő korábban a cigányokról gondolt, és elmondta, hogy soha nem gondolt bele, hogy ebben a mélységben mit érezhetnek ezek az emberek, vagy hogyan élik át az Isten szeretetét. Vagy például volt egy német evangelizátor barátom, akit amikor másodjára hívtam meg Munkácsra szolgálni, akkor az evangelizációt a cigánytemplomba szerveztük. Persze a magyar gyülekezetből mindenki hallani akarta, mert az előző éven is hallották, és nagyon megszerették, tehát így a cigányközösség lett a vendéglátó közösség. Próbáltam sokféle módon építeni a hidat a kárpátaljai szolgálatom során a cigány és a nem cigány magyar közösség között. Ezekben az időkben a cigánymissziós szolgálat a fénykorát élte.

Évekkel azután, hogy eljöttem Kárpátaljáról, eléggé megrogyott ez a szolgálat, és a cigánymunkatársak számára szervezett képzést sem sikerült elindítani. Ez egy olyan három éves képzés lett volna, amelynek a végén diplomát kaptak volna a végzettek, amolyan lelkészasszisztensi bizonyítványt. Erre végül nem jelentkezett annyi diák, ami lehetővé tette volna, hogy ebbe az egészbe bele tudjunk vágni, pedig akkorra már sikerült ezt Zán püspök úrral egyeztetni, képzőket is találtam a tanításra. Mire azonban sor került volna az elindulásra, különféle okok miatt végülis nem sikerült elkezdeni. Ekkortájt végeztem a SOTE-n lelkigondozói képzést, és a diplomamunkám címe is *Egy vezetőképzés kudarca* lett. Azt próbáltam megvizsgálni, hogy miért is ropant meg ez a cigánymisszió, mi történt, hol és mi volt ebben a mi hibánk. Végülis a

közösségfejlesztés területén lyukadtam ki, és azon belül is arra a felismerésre jutottam, hogy kulcsfontosságú, hogy minden munkában a közösség ritmusában haladjunk. Mi annak idején nagyon szorosan együttműködtünk a cigánytestvérekkel, megvolt az abszolút partneri kapcsolat és tisztelet közöttünk. A mai napig testvéreként szeretem őket. Együtt szolgáltunk, együtt evangelizáltunk, egymásra támaszkodtunk. Amikor viszont elkezdtek észrevenni a szükségeket, és holland és amerikai segítséggel reagáltunk ezekre – gyorsabban kezdtünk haladni a kelleténél. Gyorsabban fedeztük fel, hogy itt például kéne egy mosdó, egy ház, egy iskola, egy kútfúrás, és a kivitelezés is túl gyorsan történt, nem pedig a közösség ritmusában. Persze mindig örültek annak, amit éppen kitaláltunk és megcsináltunk, ezeket együtt is csináltuk, együtt beszéltük meg a dolgokat, de mégis gyorsabban haladtunk, mint ahogy az ő vezetésükkel történt volna, és így nekem mint vezetőnek túl nagy súlyom lett az egész hálózatban. Jóllehet eljövetelem után rendszeresen visszajártam – ez már kevés volt. A fiatal lelkészek pedig, akik átvették a helyem, más ajándékokkal, máshogy tudták továbbvinni a megkezdett munkát. Közben arra is rájöttem, hogy ahhoz, hogy teljesen partneri módon, egymást tisztelve tudjunk együtt szolgálni, a kiengesztelődés elengedhetetlen.

Így jutottam el a kiengesztelődés szolgálatig. Nekünk, cigányoknak és nemcigányoknak nagyon különböző a hátterünk és a kommunikációs eszköztárunk. A rengeteg seb miatt pedig sokszor a legjobb szándékkal is nagyon nagy félreértések és konfliktusok tudtak kialakulni a közös szolgálat során a múltban, amiket a Krisztus szeretetében újra és újra ki tudtunk bogozni, és így tovább tudtunk menni. Erősebb volt tehát az összetartozás és a Krisztus követésének a vágya, minthogy ezek a feszültségek végleg elválasztottak volna bennünket, de voltak bizony nehéz csörték, amikor egyszerűen nem értettem, mit érthettek félre ők. Sok sérelem, sok fájdalom van a cigány testvérek életében, amelyek generációról generációra öröklődnek, és amelyeket a saját életükben is kaptak a többségi társadalom részéről. Ez az alapvető sebzettség pedig nagyon könnyen létrehozhat olyan helyzeteket, amikor semmilyen bántó szándékkal nem bíró mondataink nagyon mélyre mennek, és valami múltbeli sérelemmel társulva megakasztják a közös szolgálatot. Tehát nagyon egyértelmű, hogy kiengesztelődésre szükség van.

Mindezeknek fényében milyen tapasztalataid vannak a kiengesztelődésről mint folyamatról, mint „munkáról”? Hogyan tud ez működni a magyar viszonyokban?

Amikor a kiengesztelődés szükségességét megfogalmaztam, elkezdtem keresgélni a különféle kultúrák közötti megbékélést munkáló módszerek, kurzusok, tréningek után, amelyek már foglalkoztak ezzel a témával. Azt tapasztaltam, hogy rengeteg pszichológiai megközelítés létezik, ezek nagyon fontosak lehetnek, de számomra fontos volt az, hogy az egész megbékélési folyamat Krisztus-központú legyen, és a keresztyén hitünkből fakadjon. Így találkoztam a Mikeás nevű nemzetközi szervezet (Mica-network) egyik konferenciáján azzal a ruandai kiengesztelődésmóddal, amelyet Rhiannon Lloyd és Joseph Nyamutera vezetnek. Rhiannon Lloyd keresztyén pszichi-

áternő dolgozta ezt ki részletesebben, akit 1994-ben közvetlenül a népirtás befejeződése után hívtak Ruandába, amikor még az egész trauma rettenetesen friss és eleven volt. Ott és akkor elengedhetetlennek tűnt, hogy a túlélők és a tettesek – akik egyébként sokszor kijózanodtak a nagy öldöklés után, és maguk is megdöbbentek azon, hogy mit követtek el – között valamiféle megbékélési szolgálat sürgősen elinduljon, hiszen ugyanabban a közösségben kellett tovább élniük egymás mellett a szörnyűség után. Ez az, ami az emberi értelmet meghaladó kihívás, hiszen hogyan lehetséges egy faluközösségben együtt élni azokkal vagy az ő hozzátartozóikkal, akik meggyilkolták a szüleimet vagy a testvéreimet. A tetteseket elítélték, de volt egy nagy amnesztiahullám, amely után a falubíróságok dönthették el, hogy szabadon engedik-e azokat, akik „csak” gyilkosságot követtek el, de például nemi erőszakot nem, és ezért bocsánatot is kértek a közösségtől. Tehát két év múlva a tettesek is újra visszakerültek ugyanazokba a közösségekbe, ahol korábban elkövették rémtetteiket.

Engem nagyon megragadott ez a kiengesztelődési szeminárium. Itt kifejezetten etnikai alapon kapott sebek gyógyulásáról van szó. A szeminárium azzal kezdődik, hogy az Isten csodálatos tervét mutatjuk fel először, hogy Ő a szeretet céljával teremtetten a világmindenséget. Majd arról esik szó, hogy a gonosz, a tolvaj miképpen rabolta meg Isten szeretetének ezt a gazdagságát, és milyen sérüléseket szerezünk mi magunk ebből következően. Természetesen itt előjönnek a személyes sérülések és sebek is, mindaz, ami tulajdonképpen kiengesztelődést igényel. A személyes történetek ugyanis nagyon sokszor beleágyazódnak az etnikai feszültségekbe. Gyakran a résztvevők emiatt először a szüleiktől kapott sebeket hozzák be, és kezdik el feldolgozni az alkalmak során. Így tehát annak ellenére, hogy a kiengesztelődés célja végső soron etnikai és csoportos szintű, a szemináriumok nem hagyják érintetlenül a személyes szinteket sem. Van egy nagyon szép szimbolikája ennek a folyamatnak, az ún. kereszt-workshop, ami csak egy példája annak, hogy a foglalkozások java része kép- és szimbólumközpontú, éppen azért, hogy azok az emberek is megértsék és átéljék az üzenetek lényegét, azok is, akik egyébként kevésbé fogadják be az intellektuális előadásokat. A kereszt-workshop alkalmával egy nagy keresztet helyezünk el a földre, amire egy papírra felírva mindenki felszegezheti azokat a fájdalmakat, sérüléseket, akár bűnöket, amelyeket a lelkében hordoz. Az Ézsaiás 53-ban ugyanis azt olvassuk, hogy Krisztus nem csak a bűneinket, de a sebeinket és fájdalmainkat is hordozta. Ezt szeretnénk közel hozni a résztvevőkhöz, hogy minden fájdalmunk, sebünk ott lehet a kereszten. Ezután a papírokat összeszedjük és elégetjük. Ezután egy másik szimbólumot, a tűzliliomot emeljük be a foglalkozásba. Ruandában az erdőtüzeket követően nyílnak a felparázslott földeken a tűzliliomok, amelyeknek a magjai éppen a tűz forróságában repednek meg a földben, s miután már csak a hideg hamu marad a pusztító vész után, akkor nyílik és virágzik a növény. A növény itt szimbólummá válik, és azt jelzi, hogy amikor a tűz mindent elpusztított, új élet támad. A sebeinket hordozó papírok elégetése után megjelenik ez a virág, oda is tesszük, és ez is egy erős szimbólum, ekkor realizálódik bennünk, hogy Jézus a kereszten elhordozta és elvette fájdalmainkat, és innen valami új kezdődhet. A szeminárium további részében kis-

csoportos beszélgetések alkalmával fogalmazzuk meg, hogy mi az, amiben nekünk a másik népcsoport fájdalmat okozott, és mi az, amivel mi okoztunk fájdalmat nekik. Ezekről is készül egy lista, és ezek alapján a szeminárium végén, „résben állva” – vagyis felvállalva annak terhét, felelősségét, amit a csoportunk mások ellen elkövetett – bocsánatot kérünk annak a csoportnak a nevében, akit mi képviseltünk. Ruandában ez például úgy történt, hogy a gyilkosságot elkövető hutuk nevében bocsánatot kér az egyik hutu résztvevő a többiektől. Talán nem ő vett részt az öldöklésben – bár ilyen is előfordul –, viszont a saját közössége képviselőjeként szólal meg, és nagyon konkrét módon megnevezi az elkövetett sérelmeket. Azt gondoltam, hogy ha valami ennyire Krisztus-központúan működhet ekkora traumák után, akkor talán a módszer a cigányközösségeinkkel kapcsolatban is alkalmazható lehet. De egyébként ezt a kiengesztelődési szemináriumot voltaképpen nem csupán etnikai színezetű, de minden másfajta feszültségre is alkalmazni lehet. Nekünk is voltak román, kárpátaljai vagy felvidéki résztvevőink. Nagyon izgalmas lenne egyébként az aktuálpolitikai hasadásokat szem előtt tartva átgondolni, hogyan tudnánk olyan emberek számára is megélhetővé tenni a Krisztusban fellelhető mélyebb egységet, akik egyébként szóba sem állnak egymással az eltérő politikai elköteleződések miatt...

De vissza a cigánymisszióra... ezeken az alkalmakon is összegyűlnek azok a listák, amelyeken azok a dolgok szerepelnek, melyekkel megbántottuk egymást. Nagyon különleges az, amikor a Lélek jelenlétében az emberek kiállnak bocsánatot kérni, és megérintődnek a sérülést hordozók a bocsánatkérés miatt, majd pedig egy öleléssel vagy kézfogással ki is fejezik megbocsátásukat. Ilyenkor lelkileg, pszichológiailag bizonyos láncok leoldódnak. Egy felszabadulásállapotba lépünk át ezután, amit a királyi ünnepség szimbolikájával szoktunk kiábrázolni a szemináriumokon. Nagyon sok szimbólum, kép, történet vezet el odáig, hogy el tudjuk engedni sebeinket, bocsánatot tudjunk kérni, és képesek legyünk a kölcsönös megbocsátásra. Megtörténik, hogy lelkészként állunk ki, és bocsánatot kérünk azokért az atrocitásokért, amelyeket a cigánytestvérek a gyülekezeteinkben szereztek. Amikor csak az utolsó sorba ülhetek le. Amikor kinézték őket. Amikor vágytak szolgálatot végezni, de elutasításra találtak, mert ők „csak” cigányok. Pedagógusok is bocsánatot kérnek azért, ahogyan a cigánygyerekekkel bánnak az iskolákban. Ugyanígy a cigánytestvérek is kiállnak, és bocsánatot kérnek azért, mert sokan közülük erőszakot gyakorolnak, esetleg megrabolták a másikat, vagy megerőszakoltak másokat. Ezeket nem a bocsánatkérő tette, de a bocsánatkérés aktusában mindenki megszólítva érezheti magát. Egészen személyes szintig is el szoktak érni ezek a bocsánatkérések. Például apák bocsánatot kérnek azért, mert elhanyagolták gyermekeiket. Mindenképpen fontos viszont, hogy az etnikai szintig is elérjen a folyamat, hogy a többségi társadalomhoz és a cigány kisebbséghez tartozók egyaránt felszínre hozzuk a traumáinkat, és így történhessen meg a kiengesztelődés. Teljesen másként folytatódhat ezután a közös munka és szolgálat is. Ha egészen mélyen beelátunk a másik szívébe, fájdalmaiba, és kimondjuk egymásnak a megbocsátás szavait, megöleljük egymást, ott más minőségű kapcsolatba kerülünk. Itt már senkinek sincs „igaza”: itt bocsánatkérők és megbocsátók vannak.

Úgy látom, hogy ez nagyon erős szolgálat. A legutóbbi alkalmunkon részt vett egy nem cigány buddhista fiatalember is, aki voltaképpen csak a cigány párját kísérte. Rengeteg kérdése volt a keresztyénséggel kapcsolatban is. De a szemináriumon olyan erővel jelent meg köztünk Isten szeretete és gyógyító ereje, hogy ezt megtapasztalva a fiatalember végül megtért. Tehát amikor Krisztus jelen van és cselekszik, akkor annak ereje van, gyógyít, és felmutatja az Ő dicsőségét.

Ruandában is így van ez. Ott egyébként kötelező is valamiféle kiengesztelődési szemináriumon részt venni, az emberek pedig a sok pszichológiai típusú foglalkozás mellett egyházi szemináriumokat is választhatnak. Így sok nem hívő, nem keresztyén háttérből jövő ember is megfordul ezeken az alkalmakon, majd az ott tapasztaltak miatt sokan hitre is jutnak közülük. A szeminárium célja, az egymással való kiengesztelődés azonban nem választható el attól, hogy Jézus Krisztusban az Atyával is megtörténik a kiengesztelődésünk.

Mi 2015-ben kezdtünk bele a munkába itthon, 2018-ban már trénereket is elkezdtünk képezni a nemzetközi csapat vezetésével. A képzések után nem tudtuk egyből beindítani a szemináriumokat, mire pedig már megvoltak az időpontok és a helyszínek, sajnos közbeszólt a koronavírus-járvány, így ez a munka is leállt. A járvány után két szemináriumot tudtunk tartani, most is folyamatban van egy szeminárium szervezése.

Ennek a buddhista fiúnak a története egészen megkapó. Tudom, nehéz beszélni a szolgálat során megtapasztalhat áldásokról, de tudnál mégis konkrét, „kézzelfogható” példákat hozni a tapasztalataidból?

Nehéz ezt leírni, mert tényleg át kell élni az egész folyamatot, hogy megértsük, miről is van szó. A többségi társadalomhoz tartozókként ott vannak bennünk az előítéletek és az elzárkózás. Felemelő dolog átélni azt, hogy a szeminárium végére ezek az előítéletek lebomlanak, és nagyon őszinte módon átölelik egymást a résztvevő felek. Többször volt már rá példa, hogy tanárok vagy iskolaigazgatók itt szembesültek azal, hogy mennyi fájdalmat éltek át a cigányok az intézményrendszerben. Számukra elérkezett annak a felismerése, hogy nekik is részük volt ebben, majd megtörténik a bocsánatkérés és a határok nélküli, szabad átölelés. De ugyanígy a cigánytestvérekben is jelen van egyrészt egyfajta kisebbségi érzés, másrészt viszont az előítéletek egy másik fajtája, a „mi különbek vagyunk a magunk módján” érzése. Az alkalmakon ők is eljutnak oda, hogy átélik a befogadást, az elfogadást, a bocsánatkérést, képessé válnak a megbocsátásra, és így kiléphetnek ezekből a bemerevedett viselkedésekből. Több konkrét példa is eszembe jut ennek kapcsán. Volt egy cigányasszony, akit az egyik tanoda vezetője beszélt rá arra, hogy részt vegyen a szemináriumon, de kezdettől fogva nagyon zárkózott volt, olyannyira, hogy a mellette álló nő kellett, hogy bemutassa, mert nem mert megszólalni sem köztünk. Majd ahogy teltek a napok, egyre jobban kinyílt a nő, mire a kamaszgyerekei kérdezték egymástól és tőle, hogy mi is történt vele az elmúlt napokban, hiszen teljesen megváltozott a kisugárzása is. Ezután ő maga

jelentkezett elmondani, hogy a gyermekei látják rajta a nagy változást. Nem tudta pontosan megfogalmazni, hogy mi történik vele, de érezte, hogy valami fordulat következett be az életében. A szeminárium végére ő lett az egyik legbeszédesebb résztvevő, azóta pedig a közösségfejlesztő képzésünkben is részt vett, és elindult a hit útján. Volt olyan is, akinek az egész életében az édesapja hiánya hagyott nagy űrt. Nemcsak gyerekkorában nem volt jelen a nevelésében, de amikor fiatal férfiként kereste, az apja újra és újra elutasította. A kiengesztelődési szemináriumon élte át azt, hogy jóllehet az apja elutasította, de Jézus szeretete által Isten a mennyei Atyjává lett. Ezután meg tudott bocsátani a saját apjának is, felszabadult, és meggyógyult ebből a sérülésből. Azóta ő tanít és beszél erről a szemináriumokon. Aztán volt olyan cigány férfi, aki rengeteg sérülésen ment keresztül, a mostohaapja gyötörte gyerekkorától kezdve, a többségi társadalomtól a tehetsége ellenére is számtalan visszaütést szenvedett, amelyek mind nagyon mélyen a lelkébe vésődtek. Néha megtörténik az alkalmakon, hogy a bocsánatkérés mellett akár lábmosásra is sor kerül. Egy ilyen alkalommal én ezt a férfit hívtam ki, hogy megmossam a lábát, és hatalmas élmény volt. Előfordulhat, hogy ilyenkor valaki érzékenyen reagál, és inkább megsértődik. Ennél a férfinál viszont éreztem, hogy a lábmosás és az egymás átölelése egy olyan alapot teremtett, ami lehetővé tette számára, hogy kimozduljon a sértődéséből. Átélt a teljes elfogadást, a teljes szeretetet, később pedig már lehetett erre hivatkozni, hogy „emlékszel, ezt éltük át együtt, és nem akarunk egymásnak rosszat”.

Ezekben a közösségekben, ahol erőteljesen szem előtt tartjátok az egyéni történetek fontosságát, van valamiféle utókövetőse, utógondozás? Figyelitek, hogyan alakul nem csak az egyén, de a közösség sorsa is?

A kiengesztelődési szemináriumoknak két formája van. Egyik esetben egy konferenciaközpontba hívunk meg széles körben embereket, cigányokat és nem cigányokat, mindenféle nemzetiségűeket, és így, együtt éljük át a folyamatot. Másik esetben konkrét településekre megyünk, az ott élő cigány és nem cigány embereket hívjuk meg. Ez talán erőteljesebb alkalom, hiszen az adott település lakossága találkozik, és együtt haladunk végig. Kétszer csináltunk eddig ilyen helyi szemináriumot, Kecskeméten és Bódvaszilason. Mindkét helyen elég aktív a cigánymisszió kapcsolata az adott közösségekkel: közösségfejlesztő képzéseken vesznek részt az emberek, van tanoda, „Biztos kezdet” házak, tehát ezer és egy szállal kötődünk ezekhez a helyekhez egyébként is, folyamatos kapcsolattartás van. Azonban a kiengesztelődési szeminárium után nem megyünk vissza utótalálkozót tartani.

A közösségfejlesztés szempontjából érdekelne az, hogy milyen szerepe lehet egy egyszeri kiengesztelődési eseménynek a társadalomszintű változások elindításában.

Megint egy egyéni életúttal hadd feleljek. Van egy cigány fiatalember, aki nagyon erős közösségfejlesztést folytat a saját településén. Ő mondta el, hogy gimnazista korában

szerette volna levakarni a barnaságát, mert annyira szégyellte, hogy roma. A sok elszenvedett bántás után először ő maga is megkeményedett, agresszív, támadó, erőszakos lett, majd pont fordítva, visszahúzódóvá vált. A kiengesztelési szemináriumokon többször átélte a feloldódást, megtalálta a roma identitásában az értékét, a szépségét és gazdagságát annak, hogy Isten őt ilyennek teremtette. Előbb résztvevőként, majd szolgálóként kapcsolódott be a kiengesztelési munkába. A saját közösségében pedig programokat szervez, adományosztást igazgat, vagy akár portatakarító csapatot is verbuvál a férfiakból, hogy megakadályozzák a gyermekek kiemelését az adott családból a rendetlen körülmények miatt. Azt gondolom, hogy egy nagyon fontos mérföldkő volt számára az, hogy a kiengesztelődési szemináriumon átélhette a megbocsátást, a felszabadulást, azt, hogy a roma identitása beépült az énjébe, és magához tudta ölelni annak gazdagságát. A cigány testvéreinknek egy fontos mérföldkő, hogy meggyógyulva a sebekből felegyenesednek, és egyre magabiztosabban szolgálnak. Ilyen történetünk pedig sok van. Azt azonban látni kell, hogy a kiengesztelődési szeminárium nem az egyetlen építőelem az úton. Folyamatban vagyunk ezekkel a testvéreinkkel, amiben ezek az alkalmak egy-egy nagyobb lökést adhatnak számukra.

Kicsit olyan ez, mint amikor a közösségfejlesztéssel kapcsolatban a „képessé tételről” beszélünk: van valamiféle tapasztalat, belső alap, töltés, ami erőforrássá válik, amiből aztán meríthetünk a további építkezéshez...

Igen, a saját belső erőforrás megtalálásához azonban fontos a belső összerendeződés. Hogy megtaláld azt a tartást, azt a békességet vagy felszabadulást, amivel utána egyébként a benned lévő erőforrásokat is használni tudod.

És mi van a többségi társadalommal? Sok szó esett arról, hogy mi történik azokkal, akik cigányként vesznek részt ezeken a szemináriumokon, és kapcsolódnak be a többfokozatú munkába. De hogyan hat a kiengesztelődési a többségi társadalomra?

Az ő szemükről is leesik a hályog, amikor elkezdik látni a másikat a maga valójában, mindenféle fájdalommal együtt. A közösségfejlesztő képzésünkön nem cigány résztvevők is vannak, akik elindulnak a cigány közösségek felé. Ha át tudja ölelni a gyülekezetbe érkező cigányt vagy a mellette ülő cigányt, akkor elkezd lebonítani az elválasztó falakat. Nem elég, ha csak a cigány testvéreink gyógyulnak meg, ha mi, a többségi társadalom továbbra is elzárkózunk, és két lépés távolságot tartunk. Azok a nem cigány testvérek, akik részt vesznek a kiengesztelődési szemináriumokon, egészen új meglátásokat és élményeket szereznek, új szabadságot nyernek a megmozdulásra és a cigányokkal való kapcsolatra.

Az interjú elején említetted a kárpátaljai tapasztalatod, hogy a többségi társadalomhoz, a magyar református egyházhoz tartozó gyülekezetekben nem volt közösség azokkal a cigányokkal, akik megtértek, és a református egyházhoz akartak csatlakozni.

ni. Hogy tapasztalod, Kárpátalján vagy máshol, ahol szolgáltatok, történt előremozdulás ebben? Vagy ez sokkal hosszabb folyamat?

Annak idején Kárpátalján nem csináltunk ilyen kiengesztelődési szemináriumokat, ma pedig már nem vagyok ott semmilyen hivatalos pozícióban, hogy ebbe belekezdhetnék. Voltak azonban a kiengesztelődési szemináriumainkon kárpátaljai résztvevőink, cigányok és nem cigányok egyaránt. Nyilván nehéz, amikor egy több száz főt számláló gyülekezet helyszínén rendezünk egy kiengesztelődési szemináriumot, amire mondjuk ebből a jelentős tömegeből öt-tíz ember jön el... Ez az öt-tíz ember viszont ott van, változik, beviszi a saját közösségébe az egész foglalkozás hangulatát, biznyságot tud tenni utána. Ők mint a só tudják elkezdni áthatni a közösségüket, és munkálni a változást. Az, hogy egy kiengesztelődési szemináriumra sor kerül egy településen, nem jelenti azt, hogy az egész gyülekezet száznyolcvan fokot fordul. Csak töredékét érzjük el az embereknek. Nálunk nincs olyan komolyan véve a probléma, mint Ruandában, ahol mindenkinek kötelező ilyeneken részt venni... Elég nehéz meggyőzni az embereket arról, miért is lenne szükségük egy ilyen alkalomra, majd rávenni őket, hogy három napra reggeltől estig részt vegyenek egy szemináriumon. Maga a tény, hogy vannak, akik hajlandóak erre, és végigcsinálják, eredmény, hiszen ők egy-egy közösségben az a töredék, akik erre nyitottá váltak, és ezt képviselik a többiek előtt.

Az interjút készítette: *Nagy Károly Zsolt*
A szöveget gondozta: *Homoki Gyula*

Rembrandt van Rijn: A tékozló fiú hazatérése. 1636.

PRÉDIKÁCIÓS TÁRHÁZ

HOMOKI GYULA

Abraham Bosse: A tékozló fiú hazatérése, részlet. 1636.